

Donanma Unsurlarının Afetlere Müdahalede Kullanımı

Yalçın Düdükçü¹, Murat Utkucu²

Öz

Donanmalar tarihi misyonları gereği bir ülkenin güvenliğini sağlamak, çıkarlarını korumak ve oluşturdukları politikalarının uygulanmasına yardımcı olmak için hazır tutulan birliklerdir. Ülkeler milyonlarca dolar harcayarak, çeşitli özellikte ve büyüklükteki gemiler yapmış, yaptığı bu gemileri yüzdürmek ve gerekirse savaşmak için bulundurmaya zorunda olduğu personel ile oluşturdukları bu güç unsurunu stratejik bir şekilde ve insancıl bir çerçevede kullanmaya başlamıştır. Savunma misyonuna ek olarak, donanmalar son 50 yıldır kritik afet dönemlerinde artan sayıda insani yardım misyonu üstlenmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, herhangi bir felaket durumunda müdahalede bulunabilecek donanmaların rolünü değerlendirmektir. Bu bağlamda, seçilmiş ülkelerin donanmaları ve özellikle Türk Donanması irdelenmiştir. Daha sonra, afet dönemlerinde donanmaların kullanımına ilişkin örnekler, savaş gemilerinin genel özellikleri ve afete müdahale ve insani yardım operasyonlarında tercih edilen donanma gemileri incelenmiştir. İnsani yardımda uçan unsurların donanmaya yaptığı katkılar da incelenmiştir. Donanmaların afetler sonrası faaliyetlerinin özellikle müdahale/arama-kurtarma dönemi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Son olarak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin dünyadaki bu misyon değişikliğine hangi düzeyde adapte olduğu sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Donanma, İnsani Yardım, Kriz Yönetimi

Use of Navy Units in Response to Disasters

Abstract

Because of their historical mission, navies are units that are kept to ensure the security of a country, to protect its interests and to help implement its policies. In addition to the defense mission, the navies have undertaken an increasing number of humanitarian aid missions in critical period of disasters for the last 50 years. The aim of this study is to assess the role of the navies in any event of a disaster. In this context navies of selected countries and Turkish Navy, in particular, have been scrutinized. Then, examples of the use of the navies at the period of disasters have been investigated by means of warship characteristics and preferred navy vessels in disaster response and humanitarian aid operations. The contributions of the flying units to the navy in humanitarian aid have also been scrutinized, as well. It is realised that post-disaster navy activities were mainly related to the relief/rescue-search period. Finally, it has been questioned at which level the Turkish Navy adapted itself to this mission change in the world.

Keywords: Disaster, Navy, Humanitarian Aid, Crisis Management

¹ Afet Yönetimi Bölümü, Fen Bilimleri Enstitüsü, SAÜ, Sakarya

İlgili yazar e-posta /Corresponding author e-mail: ylcn.ddkc@hotmail.com ORCID No: 0000-0002-1969-1732

² Prof. Dr., Jeofizik Mühendisliği Bölümü, Mühendislik Fakültesi, SAÜ, Sakarya

e-posta/e-mail: mutkucu@sakarya.edu.tr ORCID No: 0000-0001-7528-937X

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde, özellikle uluslararası ticaretin %80'inin denizler yoluyla yapıldığından hareketle uluslararası politikada söz sahibi olabilmenin yolu denizlere olan hakimiyetin hem sivil hem de askeri yönde önemini göstermektedir. Denize kıyısı bulunan bütün ülkelerde donanma savunma gücünün önemli parçasını oluşturmaktadır. Bir ülkenin tarihi geçmişine ve politik çıkarlarına bağlı olarak şekillenen donanma sürekli bir gelişim ve değişim kaydetmektedir. Donanmaların şekillenmesinde yegâne parametre teknolojik gelişmeler değildir. Yaşanması muhtemel sosyal gelişmeler ve tabiat olayları da donanmaların şekillenmesinde dikkate alınan olgulardandır (Erbaş, 2016).

Gemilerin suda yüzdürülmesinin tarihçesi Arşimet'in suyun kaldırma prensibini ilan etmesinden çok daha öncesine dayanmaktadır. Nuh Peygamberin gemi inşa ettiğine dair bütün dinlerin ortak kıssası ya da Sümerlerin Gılgamış Destanına konu olan tufan hikayesinden anlaşılacağı üzere insanoğlunun gemiyi sularda yüzdürme hikayesi en azından M.Ö. 2000 yıllarının da öncesine dayanmaktadır. Çünkü kitap indirilen semavi dinlerin ilk peygamberi olan Hz. İbrahim'in M.Ö. 2000 yıllarında yaşadığı ve adından bahsettiği tufanın Gılgamış Destanı olabileceği değerlendirilmektedir. Gılgamış Destanının ise takriben M.Ö. 3000'li yıllara ait olduğu sanılmaktadır (George, 2003). Eğer bu hadise bir tarihi milat olarak alınacaksa denebilir ki ilk gemi faaliyeti afet anında kullanılmak üzere tasarlanmıştır ve mühim bir tahliye görevi üstlenmiştir.

Tarihi süreç içerisinde gemi başta askeri faaliyetler olmak üzere hayatın birçok alanında toplumun bir parçası haline gelmiştir. Hiç şüphesiz bütün teknolojik alanlarda olduğu gibi gelişmelerin başını savunma faaliyetleri çekmiştir. Antik çağdan günümüze kadar çeşitli tür ve ebatlarda donanma faaliyetleri hep var olmuştur ve sürekli olarak gelişme kaydetmiştir. Orta Asya steplerinde yaşayan Türk toplumu da yaşadığı göçler ve gerçekleştirdiği fetihlere paralel olarak denizlerin sunduğu olanaklarla karşılaşmış ve karasal kültürüne deniz kültürünü de ilave etmiştir. Oluşan yeni şartlar ve kültür çerçevesinde diğer devletlerle rekabet gücünü artırmak için sistematik olarak donanma faaliyetleri sürdürmüştür (Merçil, 2009).

Bu çalışmada donanma unsurlarının Dünya'da ve Türkiye'de afet durumlarındaki kullanılma durumlarının, esaslarının ve kapasitelerinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın birçok açıdan önemli olduğu düşünülmüştür. Öncelikli olarak afetlere müdahalede donanmanın rolü etraflıca ortaya konacağından çalışmanın literatüre afet yönetimi kapsamında yeni bir bakış açısı kazandırılacağına inanılmaktadır. Çalışmanın ikinci önemli tarafı savunma amacı ile oluşturulan donanmaların barış zamanında insanlığa ve dünya barışına sunacağı muhtemel katkılar dikkatlere sunularak farkındalık oluşturulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın üçüncü önemli tarafı ise Türk Donanması'nın bir afet durumunda müdahale kapasitesi ve yeterliliğinin irdelenecek olmasıdır.

2. DONANMALARIN AFETLERDE KULLANIMI

Donanma gücü ya da diğer bir tabirle deniz gücü bir bütün halinde birçok fonksiyonu yerine getirmek için konuşlandırılmış birliklerdir. Donanma gücünün fonksiyonu ülkenin, bölgenin ya da dünyanın bulunduğu genel duruma göre çeşitlenmektedir. Vego (2008) bu çerçevede donanma gücünün fonksiyonlarını barış zamanında, savaş zamanında, yüksek yoğunluklu çatışma zamanında ve düşük yoğunluklu çatışma zamanında olmak üzere 4 ana başlık altında toplamaktadır. Donanma gücü barış zamanında asli görevinin dışında bir kısım fonksiyonları da üstlenmektedir. Bu fonksiyonların en önemlisini hiç şüphesiz afet anında insani yardım ve afet müdahale faaliyetleri oluşturmaktadır.

Afet bir toplumun üstesinden gelemediği, dışarıdan yardım gerektiren ve toplumsal işleyişini olumsuz olarak etkileyen büyük çaplı bir aksamadır (Phillips, 2005). Bu aksamalar genel olarak büyük çaplı ekonomik kayıplara neden olduğu gibi insan sağlığına ya da hayatına da mal olabilmektedir. Afet bazen de bir krizin kötü yönetilmesinin ya da iyi ynetilememesinin bir sonucudur (Quarantelli, 1998). Araştırmacılar bir yüzyıldan fazla bir süredir afetler ve felaketler üzerine araştırma yapmaktadırlar. Araştırmalar afetlerin genel itibari ile insan eyleminin ya da tedbirsizliğinin bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Doğa olaylarının birçoğunun afete dönüşmesi dahi ihmallerin bir sonucu olarak görülmektedir (Blaikie vd., 2003). Afetler temel olarak doğa ve insan kaynaklı olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Doğa kaynaklı afetlerin başında depremler, su baskınları, tsunamiler ve volkanik patlamalar gelmektedir. İnsan kaynaklı/teknolojik afetler ise endüstri kazaları, nakliye kazaları, çatışmalar, radyasyon sızıntıları, yangınlar ve terörist faaliyetler gelmektedir. Burada belirtmek gerekir ki yukarıda anılan ve ani gelişen Doğa Kaynaklı Afetlerin yanı sıra kuraklık ve kıtlık gibi zamana yayılan felaketleri yaşamak da mümkündür (Van Wassenhove, 2006).

Afetler ne kadar iyi yönetilirse ve afetlere ne kadar erken ve tesirli müdahale edilirse beraberinde getireceği zayıatlar da aynı oranda minimize edilebilir. Ancak burada vurgulamak gerekir ki bu sürece etki eden iki önemli faktör vardır. Birincisi coğrafya, altyapı ve felaketin büyüklüğü, yardım kuruluşlarının ve askeri glerin ihtiyaç sahibi olan nüfusa ulaşmasını zorlaştırabilir ve lojistik yardım için gereken yetenekleri çok daha karmaşık hale getirebilir (Seybolt, 2007). İkincisi doğa kaynaklı bir felakete karşı karşıya kalan bir ülke, lojistik kabiliyet eksikliğinden ya da felaketin istenilen düzeyde yönetilememesinden mütevellit daha büyük zorluklar ortaya çıkabilir (Beresford ve Pettit, 2012). Dolayısıyla ani bir doğa kaynaklı afetlerden sonra yapılan insani müdahale tipik olarak, yüksek düzeyde yoğunluğu olan operasyonlarla sonuçlanan akut bir aciliyet ile karakterize edilebilir. Yoğunluğun göstergesi ise icra edilecek görevlerin zaman dilimi ve kaynaklar içerisindeki sayısı ve büyüklüğüdür (Tomasini ve Van Wassenhove, 2009). Kaynakların sınırlı olduğu durumlara vurgu yapan zerdem (2006), sosyal ve kurumsal yapıların gelişmesinin bu tür olayların negatif sonuçlarını minimize etmek için gerekli olduğunu savunmaktadır. Yazar için, doğal tehlikelerden kaynaklanan toplum üzerindeki etkiler, bu felaketlerle karşı karşıya kaldıklarında eşit olmayan gelişme ve hazırlıkların sonucudur.

Afetler, rutin prosedürlerle kolayca ynetilemezler. Afet sonrası yapılan yardım çağrısına ilgili bütün kurumların en yüksek seviyede katkı sunması beklenir. Devlet kurumları, özel kuruluşlar, insani yardım kuruluşları ve silahlı kuvvetler gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar arasında koordineli eylemleri gerektirir (Natarajarathinam vd. 2009). Afet yardım çağrısına verilen yanıtının bir parçası olarak yürütülen askeri afet yardım operasyonları afetten etkilenen nüfusa özel ve etkin yardım sağlayan bir savunma faaliyetleri olarak tanımlanabilir. Askeri insani yardım faaliyetleri ise afet bölgesinde bulunan ordu birliklerinin askeri faaliyetler (güvenlik) dışında yrttğu yardım faaliyetlerini kapsamaktadır (Joint Doctrine Publication, 2022).

Afet yönetimi bir süreç yönetimidir. Toplumun tüm güç unsurlarının ve kaynaklarının kullanıldığı, bu kapsamda afetlerin etkilerini en aza indirebilen, mücadeleci ve dayanıklı bir toplum oluşturarak aynı zamanda riskleri görüp oluşabilecek tehlikelere karşı alınması gereken tüm önlemleri alan ve modern afet yönetiminin tüm aşamalarında yapılması gereken çalışmaları yapan bu afet yönetimine bütünleşik afet yönetimi denir (Kadıoğlu, 2008)

Büyük felaket anlarında yürütülen operasyonlar için üç temel özellikten bahsedilmektedir. Öncelikli olarak belirsizlik ve riskle baş edebilmek için çeviklik gerekmektedir. İkinci olarak hızla değişen bir operasyonel ortamda uyum yeteneği olmalıdır. Son olarak da koordinasyon içerisinde tedarik zincirindeki tüm oyuncuların uyumlu bir Şekilde alışmaları gerekmektedir. Bu zellikler müdahale tedarik zincirlerinde daha zordur. Oloruntoba ve Gray (2006) evikliğin insani yardım tedarik zincirlerinde en sık eksik olan kritik özellik olduğunu savunmaktadır. Mallar genellikle

tedarik zinciri kaynaklarında belirli bir hedefe tahsis edildiğinden (belirli bir afet yardımı çabası için bağışlandıklarında olduğu gibi), bu başlangıçtan itibaren esneklik getirmez (Oloruntoba ve Gray, 2006). Bu özelliklere ilave olarak dile getirilen diğer hususlar operasyona katılan unsurlar arasındaki güven ve iletişim sorunları (Tatham ve Kovacs, 2010), çok boyutlu koordinasyon (Lawlor, Kraus ve Kwast, 2008), sorumlulukların belirlenmesi ve üstlenilmesi (Pettit ve Beresford, 2005), tutarlı yönetim uygulamaları (Apte, 2009) şeklinde sıralanabilir.

Ani gelişen bir doğal felakette uygulanan acil yardım müdahalelerinin farklı aşamalarının çoğunu içeren birkaç model belirlenmiştir. En alakalı olanlar arasında Carter (1999) tarafından özetlenen afet yönetimi döngüsü ile Haas vd. (1977) tarafından geliştirilen afet müdahale modeli yer almaktadır. İlki, afet ve yönetimini içeren birbirine bağlı faaliyetlerin sürekliliğini göstermektedir. İkinci model ise, tam acil yardım döngüsünün her aşaması arasında meydana gelen örtüşmeleri ve aşamaların özelliklerini tanımlamaktadır (Pettit ve Beresford 2005). Pettit and Beresford yapmış oldukları çalışmalarında afet yönetimini acil müdahale, restorasyon, yeniden yapılandırma ve yeniden inşa etme şeklinde aşamaları askeri ve askeri olmayan imkanlar çerçevesinde irdelemişlerdir.

Donanmanın afetlerde kullanımına ilişkin bir kısım ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler vardır. Yapılacak insani yardımların bu çerçevede yapılması gerekmektedir. Ulusal yasalar ordu birliklerini genel savunma faaliyetlerini sekteye uğratmayacak şekilde bütün imkân ve kabiliyetleri ile kurtarma faaliyetlerinin bir parçası haline getirmeyi amaçlarken, uluslararası düzenlemeler yardım isteyen ülkenin egemenlik haklarını da göz önünde bulundurarak yardıma gelen ordu birliklerine bir kısım idari ve operasyonel kısıtlamalar getirmektedir.

Türkiye’de ordu birliklerinin afet anında kullanımını düzenleyen birçok yasa vardır. Özellikle 15.05.1959 tarihinde kabul edilen 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun’un 7. maddesi vali veya kaymakamlar tarafından yapılan yardım taleplerinin üstlerinden emir beklemeksizin karşılanmasını bir mecburiyet olarak düzenlemiştir. Aynı kanunun 8. maddesi afetin vuku bulması durumunda ilgili birimlerin mevcut imkanlarla haberdar edilmesini de bir vazife olarak belirlemiştir. Ordu birliklerinin afet durumlarındaki pozisyonlarına ilişkin diğer mühim düzenleme 09.06.1958 tarihinde kabul edilen 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu’dur. Kanunun 10. maddesinde sivil ve askeri otorite arasında koordinasyonun ve haberleşmenin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. 29.05.2009 tarihinde kabul edilen 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükümleri doğrultusunda bir yönetmelik çıkarılmıştır. 18.12.2013 tarihli ve 28855 nolu Resmi Gazetede yayımlanan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği’nin 30. maddesinde afet bölgesine gelen askeri birlik ve komutanlıkların görev sorumlulukları listelenmiştir.

03.05.2012 tarih ve 28281 sayılı Resmî gazetede yayınlanan Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Tehlikelere Dair Görev Yönetmeliği afet anında sivil ve askeri imkanların koordineli ve etkin bir şekilde kullanımı hususunda bir kısım hükümler içermektedir. Aynı hükümleri içeren bir diğer yasal düzenleme 21.07.2000 tarih ve 24116 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlikleri ve Ekiplerinin Kuruluşu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik hükümleridir.

Uluslararası düzlemde Ordu birliklerinin afetlere müdahale esnasında uymaları gereken kurallar ve müdahale şartları Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında belirlenmiştir. Bu çerçevede denizaşırı insani yardım ve afet yardımı operasyonlarına katkıda bulunurken ordu tarafından takip edilmesi gereken kuralları belirlemek amacı ile iki ana belge yayınlanmıştır. Bunlar bağlayıcı olmayan kurallar olarak yazılmıştır, ancak uluslararası askeri yardımların boyutunu ve çerçevesini belirlemek için önemli belgelerdir. Belgelerden birincisi İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

(OCHA) bünyesinde hazırlanan Oslo Rehberi'dir. Afet Yardımında Askeri ve Sivil Savunma Varlıklarının (MCDA) Kullanımına İlişkin Esaslar bu rehberde düzenlenmiştir (OCHA, 2007).

Rehberin amacı uluslararası afet yardım operasyonlarında görev alacak yabancı askeri ve sivil savunma varlıklarının kullanımının etkinliğini ve verimliliğini resmileştirmek ve geliştirmek için temel çerçeveyi oluşturmaktır (Madde 9). Rehberin kapsamı barış zamanlarında doğal, teknolojik ve çevresel acil durumların ardından MCDA'nın kullanılmasına yöneliktir. Barışı koruma operasyonlarına katılan askeri kuvvetlerle veya silahlı çatışma durumlarında insani yardımın sağlanmasına ilişkin prensipler, mekanizmalar ve prosedürler bu belgede yer almamaktadır. MCDA'nın silahlı çatışma durumlarında kullanılması "Birleşmiş Milletlerin Karmaşık Acil Durumlarda İnsani Yardım Faaliyetlerini Destekleyen Askeri ve Sivil Savunma Mallarının Kullanımına İlişkin Kılavuz" (MCDA Rehberi- 2003) kapsamındadır (Madde 10). Bu kurallar, BM insani yardım ajansları tarafından talep edilen ve özellikle insani yardım faaliyetlerini desteklemek üzere BM kontrolünde konuşlandırılmış askeri ve sivil savunma kaynaklarının yanı sıra diğer yabancı askeri ve sivil mevcut olabilecek savunma varlıklarını kapsamaktadır (Madde 11). Bu kaynaklar gerekli ve uygun görüldüğünde askeri ve sivil savunma varlıklarını istemek ve koordine etmek ve BM insani faaliyetlerini etkileyecek faaliyetlerde bulunan yabancı askeri güçlerle etkileşime girmek için prensipler, kavramlar ve prosedürler rehberde sağlanmıştır (Madde 12). Bu kurallar öncelikle BM insani yardım kuruluşları ve bunların uygulayıcı ve operasyonel ortakları, yerel insani yardım koordinatörleri, BM MCDA komutanları ve BM insani yardım faaliyetlerini koordine eden görevliler ve BM insani yardım faaliyetlerini koordine eden diğer yabancı askeri güçlerin irtibat görevlileri tarafından kullanılmak üzere hazırlanmıştır (Madde 13). Afet sonrası yeniden yapılanma ve rehabilitasyon faaliyetleri bu belgenin kapsamı dışındadır (Madde 14).

Belgelerden ikincisi 46182 sayılı BM Genel Kurul Kararı ve 48/57 sayılı kararı (resolution) ile 1992 senesinde kurulan Kurumlar Arası Daimî Komite (IASC) tarafından hazırlanan Kompleks Acil Durumlar İçin Sivil-Askeri Kılavuz ve Referanslar isimli belgedir (IASC, 2008). Belge üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm (IASC, 2004- Civil-Military Relationship in Complex Emergencies: An IASC Reference Paper) ilişkilerin zorlukları ve kısıtlamaları dahil, karmaşık acil durumlarda sivil-asker ilişkileri hakkında fikir vermektedir. İkinci bölüm (MCDA Rehberi, 2003- Guidelines on the Use of Military and Civil Defence Assets to Support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergencies) MCDA kılavuzudur ve karmaşık acil durumlarda insani hedeflerin izlenmesi için BM'ye destek olarak uluslararası askeri ve sivil savunma personeli ile ekipman, malzeme ve hizmetlerin kullanımını detaylandırmaktadır. Üçüncü bölüm (IASC, 2001- Use of Military or Armed Escorts For Humanitarian Convoys: Discussion Paper and Non-Binding Guidelines), insani yardım konvoyları için askeri veya silahlı eskort kullanımı için özel kılavuzlar sunmaktadır.

Afetlerde donanmanın üstlenebileceği başlıca görevler yukarıda anılan Oslo Rehberinde (OCHA, 2007) listelenen görevler olarak özetlenebilir. Oslo Rehberinin 1. maddesinde belirlendiği üzere afet anında insani yardımın birinci amacı hayat kurtarmaktır ve afetten etkilenen bir toplumun çektiği acıyı hafifletmektir. Yardım faaliyetleri etkilenen nüfusla temas derecesine göre üç kategoriye ayrılabilir. Bu kategoriler önemlidir, çünkü yardımın niteliğini ve gerekliliğini açıklamak için tüm ilgili taraflarla geniş kapsamlı istişarelerde bulunulduğunu göz önüne alarak, farklı koşullar altında hangi türdeki insani yardım faaliyetlerinin uluslararası askeri kaynaklar ile desteklenmeye uygun olabileceği belirlenebilir. Rehberde geçen birinci kategori yardımlar yüz yüze yapılan doğrudan yardımlardır. Halka malzeme ve hizmetlerin dağıtılması bunun en tipik örneğidir. İkinci kategori yardım dolaylı faaliyetlerdir. Bu kategorideki yardımlara en tipik örnek malzemelerin, hizmetlerin ve kişilerin taşınması ya da tahliye edilmesidir. Üçüncü kategori yardım ise altyapı desteğidir. Karayolu onarımı, hava sahası yönetimi ve elektrik üretimi gibi halkın hayatını kısmen de olsa kolaylaştıran genel hizmetler bu kategoriye giren yardım çeşitleridir.

3. DONANMALARIN TARİHTE ÜSTLENDİĞİ AFET GÖREVLERİ

Donanmalar tarihin her döneminde üstlendikleri güvenlik görevlerinin ötesinde, afet anlarında da devreye girmiş ve bir kısım görevler üstlenmişlerdir. Ancak tehlike altındaki kişilere tarafsız ve bağımsız yardım sağlama faaliyetlerine en erken 20. yüzyılın ortalarından sonra rastlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Versailles Antlaşması ile ilk olarak ortaya çıkan bir uluslararası yardım sistemi, 1990'lardan beri geleneksel bilgeliğin bir parçası haline gelmiştir (Davey vd., 2013). Kızılhaç'ın kuruluşunun 1863 yılına ve yine Kızılay'ın kuruluşunun 1866 yılına denk gelmesi uluslararası yardım anlayışı tarihinin çok eskiye gitmediğinin göstergesidir (Bugnion, 2013).

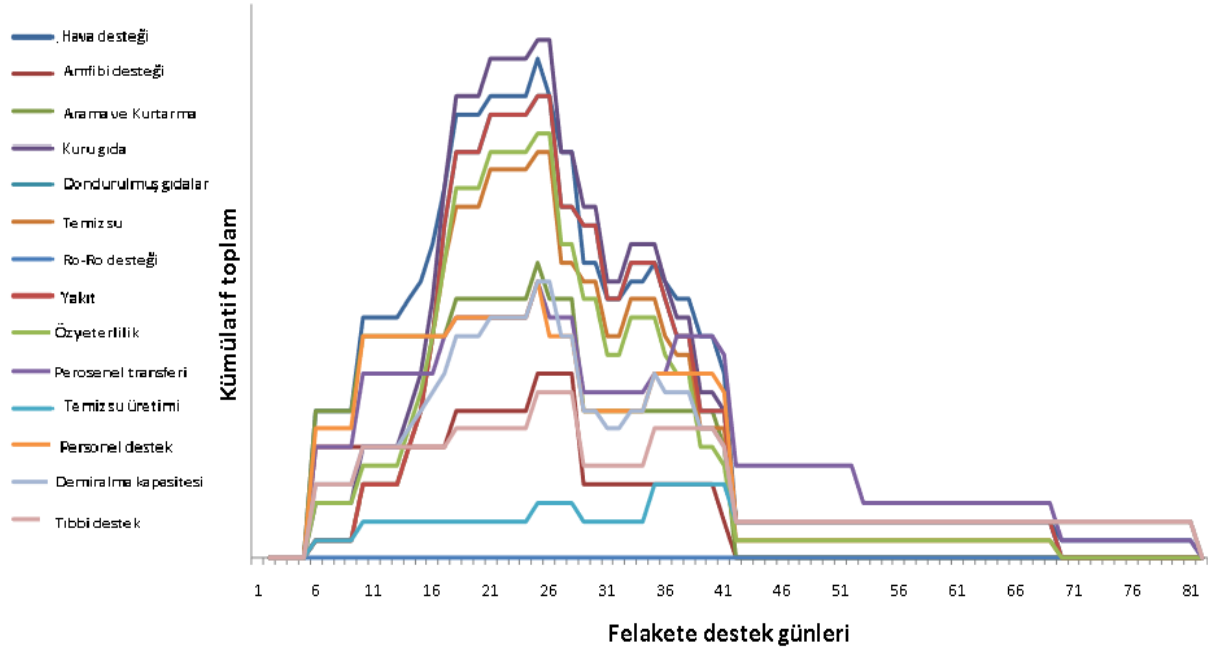
Dünya donanmaları içerisinde Birleşik Devletler Donanmasının açık ara önde bir kapasiteye sahiptir. Birleşik Devletler Donanması'nın söz konusu kapasitesini afetlere uluslararası destek sunarak da kullandığı görülmektedir. Siegel (1990) yapmış olduğu bir araştırmasında 1946 yılından 1990 yılına kadar geçen 40 yıllık süre içerisinde ABD donanmasının müdahil olduğu insani yardım operasyonlarını listelemiş ve hangi unsurların kullanıldığına geniş yer vermiştir. ABD donanmasının 40 yıllık bir süre içerisinde 60'a yakın afette, yardım faaliyetlerine müdahil olduğu ve her türlü yardım faaliyetlerine destek olduğu görülmektedir. Afet durumlarında yardımcı olan gemilerin türlerine bakıldığında her tür ve boyutta geminin afetlerde görev aldığı ve uçar unsurların yardımların bir parçası olduğu görülmektedir. Siegel (1990) yapmış olduğu çalışmada ABD Donanması'nın aynı dönem içerisinde 71'i denizlerde kurtarma ve 10'u mülteci faaliyetleri olmak üzere denizlerde toplam 81 kurtarma faaliyetine katıldığı anlaşılmaktadır. Acil tıbbi müdahale sayısının ise 4 adet olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu araştırmanın ortaya konan çalışma açısından önemi uluslararası sulara hareket kabiliyetine sahip olan bütün gemi sınıflarının afet çalışmalarına katılması ve uçar unsurların hemen her yardım faaliyetlerinde etkin rol oynamasıdır.

1990 sonrasında ABD Donanmasının afetler esnasında daha çok sıklıkta ve büyük çapta sorumluluklar aldığı ve bu hususta liderliği elinde tuttuğu görülmektedir. Örneğin Greenfield ve Ingram (2011) tarafından yapılan detaylı bir çalışmada Hint Okyanusu Tsunamisi (2004), Katrina Kasırgası (2005), Haiti Depremi (2010) merkez altına alınmış ve ABD donanmasının üstlendiği roller irdelenmiştir (Şekil 1, 2 ve 3). Donanmanın üstlendiği rolü daha iyi anlayabilmek için bu felaketlerin boyutlarına kısa göz atmak faydalı olacaktır.

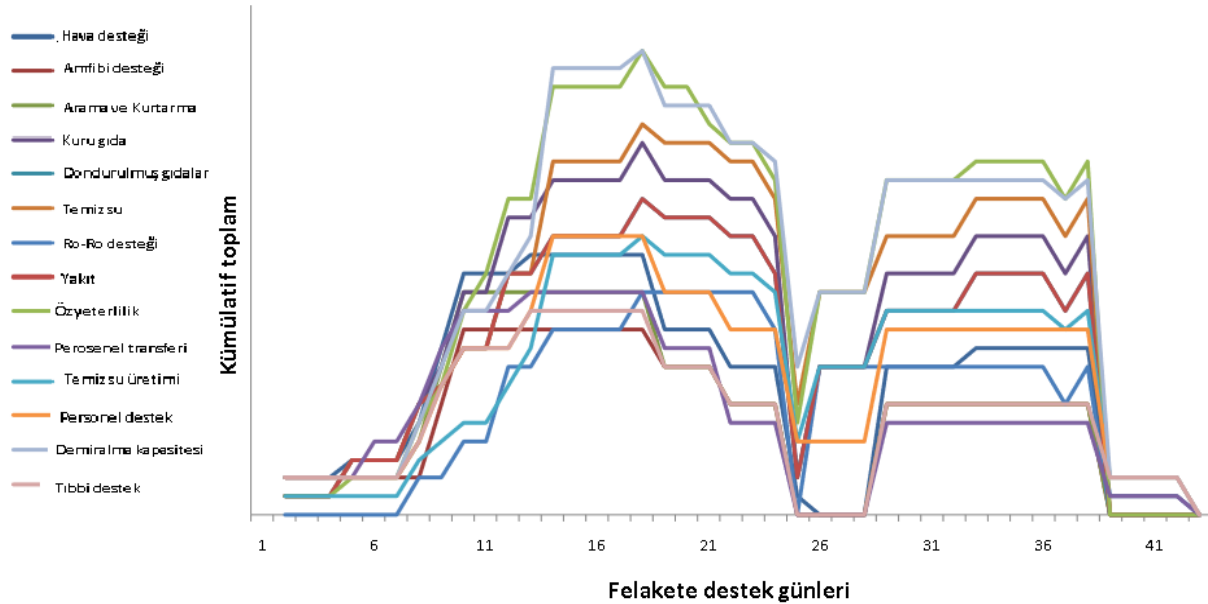
2004 yılında meydana gelen Hint Okyanusu Tsunamisi'nde 227 bin'den fazla insan ölmüş ve 500 bin'den fazla insan yaralanmıştır. 1.500.000'den fazla insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 2005 yılında meydana gelen Katrina Kasırgası'nda 1.700'den fazla insan ölmüş ve 2.000'den fazla insan yaralanmıştır. 1.000.000'dan fazla insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Yine 2010 yılında meydana gelen Haiti Depremi'nde 200.000'den fazla insan ölmüş ve 250.000'den fazla insan yaralanmıştır. 1.100.000'den fazla insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır (Kates vd. 2006; Greenfield ve Ingram, 2011). Rakamlar bu felaketlerin boyutlarını bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir.

ABD donanması 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi'ne verdiği cevap olan Şekil 1. bütün halinde incelendiğinde ABD donanmasının 81 gün boyunca aktif halde olduğu görülmektedir. İlk yardımın gelmesinin birkaç gün sürdüğü ve desteklerin 28. güne kadar sürekli artarak doruk noktaya ulaştığı ve sonrasında da yavaş yavaş azalarak sonlandırıldığı görülmektedir. Desteklerin 15. gün ile 35. gün arasında yoğunlaştığı görülmektedir. En fazla desteğin hava unsurlarınca sağlandığı ve gıda, yakıt ve içme suyunun en başta geldiği görülmektedir. Tıbbi desteğin daha aşağı seviyelerde olması donanmanın tıbbi destek kapasitesi ile açıklanabilir. ABD donanması Hint Okyanusu Tsunamisi'ne 2 denizaltı (SSN), 1 hastane gemisi (T-AH), 1 uçak gemisi (CV/CVN), 2 amfibi savaş gemisi (LHA/LHD), 6 Kruvazör/destroyer/firkateyn (CG/DDG/FFG), 3 amfibi

ıkarma gemisi (LPD/LSD), 14 adet kontratlı kargo gemisi (MSC/misc) olmak üzere toplam 29 gemi ile müdahale etmiştir. lke donanmalarının resmi siteleri incelendiğinde diğer ülkelerden Avustralya Kraliyet Donanması 1 ıkarma gemisi, Hindistan Donanması'nın 32 gemi, Pakistan Donanması 2 firkateyn, Singapur 3 ıkarma gemisi, İşpanya Donanması 1 hastane gemisi, Birleşik Krallık Donanması 1 kurtarma gemisi ve 1 firkateyn ile söz konusu felakete müdahale ettiği görülmektedir.

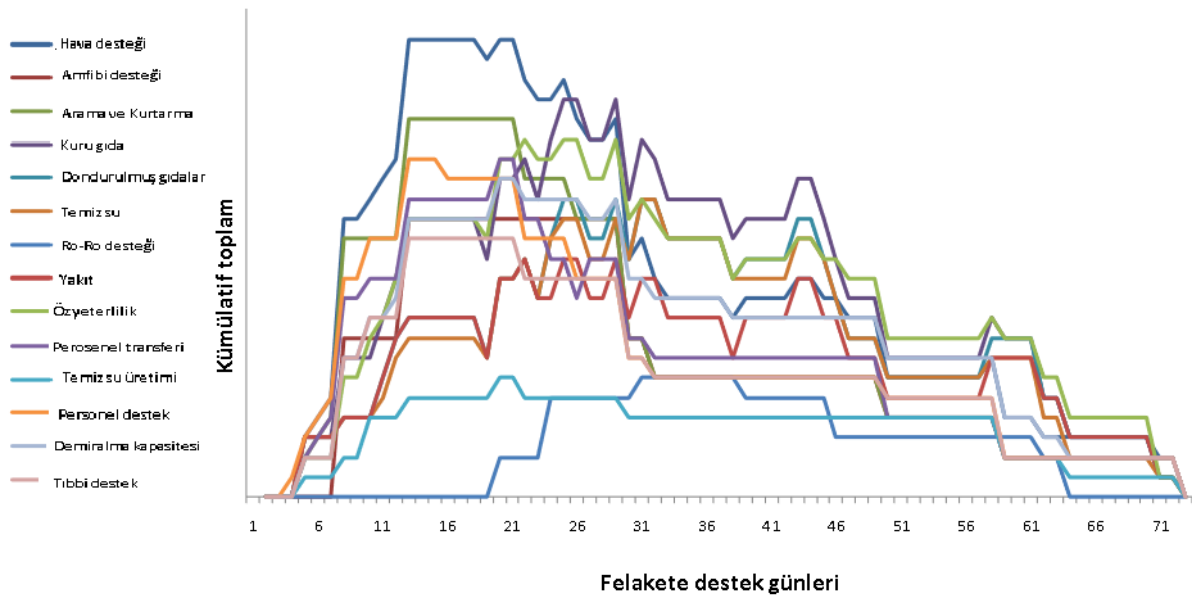
şekil 1. Hint Okyanusu Tsunamisi'nde ABD Donanmasının rolü (Greenfield ve Ingram, 2011).

şekil 2. Katrina Kasırgası'nda ABD Donanmasının rolü (Greenfield ve Ingram, 2011).

ABD donanması Katrina Kasırgası'na verdiği cevap olan Şekil 2. bir bütün halinde incelendiğinde ABD Donanmasının 41 gün boyunca aktif olduğu görülmektedir. İlk yardımın gelmesinin Hint Okyanusu Tsunamisi'nde olduğu gibi birkaç gün sürdüğü ve desteklerin 17. güne kadar sürekli artarak doruk noktaya ulaştığı ve sonrasında da yavaş yavaş azalsa da sonrasında yeniden artış gösterdiği ve dalgalı bir seyir izlediği izlenmektedir. Desteklerin sürekli bir şekilde yoğun olduğu görülmektedir. En fazla desteğin hava unsurlarınca sağlandığı ve gıda, yakıt ve içme suyunun en başta geldiği görülmektedir. Tıbbi desteğin daha aşağı seviyelerde olması donanmanın tıbbi destek kapasitesi ile açıklanabilir. ABD donanması Katrina Kasırgası'na 1 hastane gemisi (T-AH), 2 uçak gemisi (CV/CVN), 9 mayın gemisi (MCM/MHC), 2 amfibi savaş gemisi (LHA/LHD), 3 amfibi çıkarma gemisi (LPD/LSD), 17 adet kontratlı kargo gemisi (MSC/misc) olmak üzere toplam 34 gemi ile müdahale etmiştir. Ülke donanmalarının resmi siteleri incelendiğinde diğer ülkelerden Hollanda Donanması 1 firkateyn, Kanada Donanması 1 buz kırıcı, Meksika Donanması 2 çıkarma gemisi, Fransa Donanması 1 korvet ve 1 firkateyn ile söz konusu felakete müdahale ettiği görülmektedir.

ABD donanması 2010 Haiti Depremi'ne verdiği cevap olan Şekil 3. bir bütün halinde incelendiğinde ABD donanmasının 71 gün boyunca aktif halde olduğu görülmektedir. İlk yardımın gelmesinin birkaç gün sürdüğü ve desteklerin 11. güne kadar sürekli artarak doruk noktaya ulaştığı, aynı yoğunluğun bir süre devam ettiği ve sonrasında da yavaş yavaş azalarak sonlandırıldığı görülmektedir. Desteklerin 11. gün ile 31. gün arasında yoğunlaştığı görülmektedir. En fazla desteğin hava unsurlarınca sağlandığı ve gıda, yakıt ve içme suyunun en başta geldiği görülmektedir. Tıbbi desteğin daha aşağı seviyelerde olması donanmanın tıbbi destek kapasitesi ile açıklanabilir. Diğer iki felaketten farklı olarak Haiti Depreminde yine en fazla destek kalemlerinin başında personel takviyesinin geldiği ve arama kurtarma faaliyetlerinin yoğun olduğu görülmektedir. ABD donanması Haiti Depremi'ne 1 hastane gemisi (T-AH), 1 uçak gemisi (CV/CVN), 3 amfibi savaş gemisi (LHA/LHD), 4 Kruvazör/destroyer/firkateyn (CG/DDG/FFG), 5 amfibi çıkarma gemisi (LPD/LSD), 17 adet kontratlı kargo gemisi (MSC/misc) olmak üzere toplam 31 gemi ile müdahale etmiştir. Ülke donanmalarının resmi siteleri incelendiğinde diğer ülkelerden Meksika Donanması 1 korvet, 1 hastane gemisi, Brezilya Donanması 2 çıkarma gemisi, Venezüella 2 çıkarma gemisi, İtalya Donanması 1 uçak gemisi, Hollanda Donanması 1 lojistik gemisi, İspanya 1 çıkarma gemisi, Birleşik Krallık Donanması 1 çıkarma gemisi ile söz konusu felakete müdahale ettiği görülmektedir.

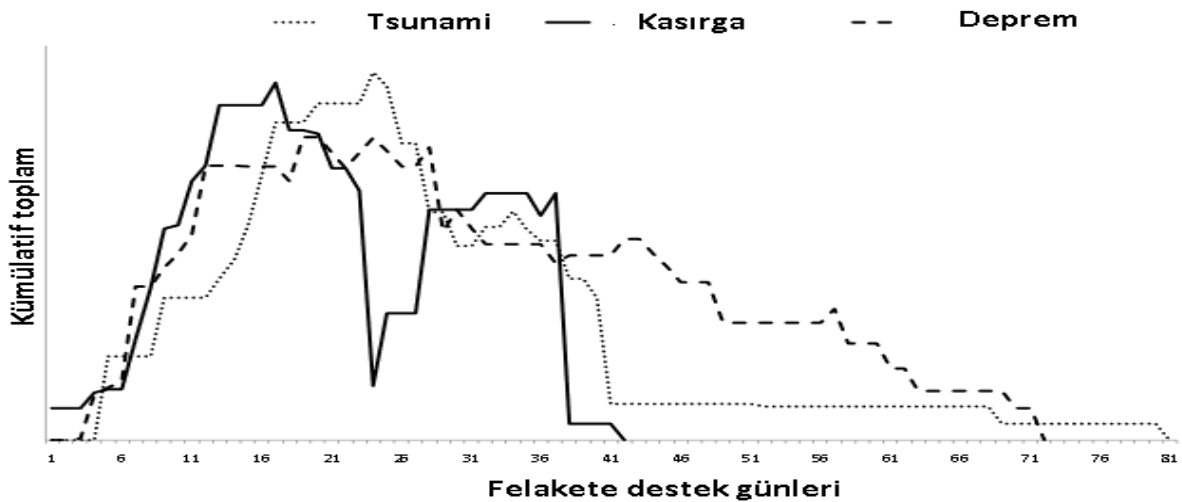

ABD Donanmasının her üç felakete de müdahale yoğunluğu Şekil 4’de verilmiştir. Şekil bir bütün halinde incelendiğinde müdahale seyrinin ve yoğunluğunun benzerlik gösterdiği görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere her felaketin doğal seyrine ve yol açtığı yıkıma bağlı olarak müdahale tedbirleri de değişkenlik göstermektedir.

Türk Donanması’nın uluslararası sularda insani yardım faaliyetlerine katkısı Türk Kızılay’ının yardım gemilerine refakat şeklindedir. Bu anlamda üç gemi şeklinde planlanan yardımlardan ilki 4 Haziran 2017 tarihinde Giresun Firkateyni eşliğinde Sudan’a hareket eden ve insani yardım malzemeleri taşıyan Sebat isimli sivil yük gemisi olmuştur. 18.500 grostonluk bu yük gemisi içerisindeki yaklaşık 1000 tır dolusu yardım malzemesini Sudan’a ulaştırmıştır. Yine aynı şekilde bir diğer gemi 2017 yılının temmuz ayında Yemen’in Aden kentine gönderilmek üzere hazırlanan insani yardım malzemelerini taşıyan M/V Blue Fury gemisi Giresun ve Gökova firkateynlerinin refakatinde yola çıkmıştır.

Türk Donanması’nın kriz bölgelerinden sivillerin nakliyesine ilişkin çalışmaları genel itibari ile kriz bölgelerindeki kendi vatandaşlarını tahliye şeklindedir. Türkiye, kriz bölgelerindeki vatandaşlarını tahliyeye yönelik olarak dört büyük operasyon yapmıştır. Bunlardan birincisi 1992 yılında patlak veren Bosna savaşı esnasında 1997 senesinde Arnavutluk’tan gerçekleştirdiği tahliye harekâtıdır. Ülkede mahsur kalan 300 kadar Türk vatandaşı Dıraç’da demir atmış Adatepe firkateynine botlarla taşınmış ve kurtarılmıştır (URL 1).

Türk donanmasının gerçekleştirdiği ikinci önemli tahliye operasyonu 2006 senesinden Lübnan’dan gerçekleştirilmiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde hizmet veren TCG İskenderun adlı nakliye gemisi operasyonda yer almış ve toplam 1155 Türk vatandaşı kriz bölgesinden deniz yolu ile tahliye edilmiştir. Türk vatandaşları ile bir bölümü Türk vatandaşlarıyla evli 26 yabancı ülke vatandaşı da tahliye edilmiştir. Vatandaşların tahliyesi esnasında lojistik gemisinin kullanılması söz konusu operasyonun bir amfibi hücum gemisi ile çok daha etkin bir şekilde yapılabileceği gerçeğini değiştirmemektedir. Çünkü aynı bölgeden benzer bir operasyon Fransız Donanması tarafından gerçekleştirilmiş ve FS Mistral isimli LHD kullanılmıştır (Özgen, 2018).

Şekil 4. Üç farklı felakette ABD Donanmasının rolü (Greenfield ve Ingram, 2011).

Bir diğer tahliye ise 2011 senesinde Libya'dan yapılmıştır ve çok kapsamlı bir operasyona dönüşmüştür. Dönemin Dışişleri Bakanı gelişmeler üzerine yapmış olduğu basın açıklamasından tahliye operasyonun boyutları daha net anlaşılmaktadır. Tahliye operasyonuna 6 nakliye uçağının yanı sıra, iki askeri gemi (TCG İskenderun lojistik gemisi ve TCG Oruç Reis Firkateyni) ve iki sivil gemi (Osmangazi 1 ve Orhangazi 1 deniz otobüsleri) katılmıştır. Yapılan operasyonda 15 bine yakın sivil tahliye edilmiştir. Tahliye edilenler arasında Türk vatandaşlarının yanı sıra 600'e yakın başka ülke vatandaşları da yer almıştır. Operasyona askeri gemilerin yanı sıra sivil gemilerin katılması bir ülkenin toplam reaksiyon kapasitesinin ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

2015 senesinde Yemen'den Türk vatandaşlarının tahliyesine yönelik operasyon Türk Donanması tarafından gerçekleştirilen bir diğer insani amaçlı bir operasyondur. Yemen'de başlayan çatışmalar sonrasında ülkede mahsur kalan 55 Türk vatandaşı TCG Büyükkada korveti tarafından Aden'den alınarak yurda getirilmiştir. Bütün tahliye operasyonları Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin askeri ya da sivil gemiler ile reaksiyon kapasitesini ortaya koymuş ve muhtemel kriz anında operasyonel kabiliyetini göstermiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Refahın artması, ulaşımın kolaylaşması, gelişen teknoloji, artan nüfus ve şehirleşme ile birlikte iyice belirginleşen küreselleşme 20. yüzyılın sonlarına doğru afetlerin etki, boyut ve özelliklerini oldukça değiştirmiştir. Asli görevleri acil durumlara ve afetlere müdahale olan kurumlar nitel olarak olmasa bile nicel olarak yetersiz kalmışlardır. Acil durumlara ve afetlere müdahale için yeterli nicelikte personel, ekipman, araç ve gereci sadece sivil kurumların elinde hazırda bulundurması, gelişmiş ülkelerde bile ekonomik açıdan kaldırılması zor bir yükür. Bu durum silahlı kuvvetlerin de asli görevlerinin yanında afetlere müdahale ve insani yardımda kullanılmasını bir mecburiyet olarak ortaya çıkarmıştır. Günümüzde, afetlerle ilgili literatürde artık savaşların da teknolojik afetler olarak sınıflandırılmaya başlanması afetlere müdahale ve insani yardımda silahlı kuvvetlerin kullanılmasının asli görevlerinden biri gibi görülebileceğini de hatıra getirmektedir. Bununla birlikte silahlı kuvvetlerin afetlerde kullanımının sivil insani yardım faaliyetlerini tamamlayan faaliyetler şeklinde sınırlı olması gerektiği pek çok insani yardım örgütü tarafından savunulmaktadır (Barry ve Jefferys, 2002:). Bu alandaki temel çatışma, silahlı kuvvetler ve insani yardım örgütleri arasındaki uzlaşmayı gerektiren tarafsızlık ve bağımsızlık, insani yardım faaliyetlerinin yasaklanması, güvenlik risklerinin artması konularındaki sınırların belirsizliğinden dolayı ortaya çıkmaktadır.

Afetler birçok sorunu ortaya çıkaran kriz durumlarıdır. Donanmaların bir ülkenin aynı zamanda reaksiyon kapasitesinin bir parçası olduğu varsayıldığında donanmaların imkân ve kabiliyetlerinin de çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir. Sadece arama kurtarma ya da insani yardım taşımaya odaklanmış bir reaksiyon gücü afet anında ihtiyaçlara tam anlamı ile cevap verememektedir. Hastane gemilerinin ve enerji temin edebilen gemilerin sayılarının artırılmasının önemi son dönem meydana gelen afetler ile iyice belirgin bir hal almıştır. (Forster, 2015). Covid 19 virüs salgınında Devlet Başkanı Donald Trump tarafından ABD'de devreye sokulan hastane gemisi bu gerçekliği bir kez daha gözler önüne sermiştir (URL 2). Yine gemilerin hava desteğine imkân tanımalarının önemi de ortadadır.

Silahlı kuvvetlerin acil durumlara ve afetlere müdahalesinde, en genel biçimde iki farklı yaklaşım ortaya konmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki, müdahalelerde silahlı kuvvetlerin etkinliğinin artırılması, diğeri ise müdahalelerde silahlı kuvvetlerin etkinliğinin artırılmamasıdır (Etkin vd., 2011). Silahlı kuvvetlerin etkinliğinin artırılması yaklaşımına karşı bazı kuramcılar, afete yardım çalışmalarının ulusal yetkililer, uluslararası yetkililer veya STK'lar gibi sivil aktörler tarafından çok daha ekonomik yürütüldüğünü değerlendirirler de pek çok afette, özellikle büyük çaplı

afetlerde, ilk müdahaleyi yapması gereken yerel yetkililer çoğunlukla yetersiz kalmaktadırlar. Bu durumda silahlı kuvvetlerin sürece katılması zorunlu hle gelmektedir. Zaten doğa kaynaklı veya insan kaynaklı afetlerde ulusal yetkililere yardım etmek pek çok ülke silahlı kuvvetlerinin öncelikli görevlerinden birisidir (URL 3).

Güncel konseptte ise ulusların kendi silahlı kuvvetlerinin bile afetlere müdahale de yetersiz kalması nedeniyle, birçok ülke ortak tatbikatlar gerçekleştirerek afete daha etkili müdahale sağlamayı amaçlamaktadır (Canyon vd., 2017). Bu alandaki diplomatik girişimlerin bir sonucu olarak Türk Donanması, esnekliğinin ve harekt kabiliyetinin sağladığı avantajları kullanarak uluslararası düzeyde son derece geniş bir yelpazeyi kapsayan görevler üstlenmiştir. Bir yandan Türk savaş gemileri ülkeyi ilgilendiren alan ve çevresinde “Gun Boat Diplomacy” görevini yürütürken, diğer yandan bölgede istikrarın ve barışın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla iyi niyet ziyaretleri gerekleirmitir. Söz konusu diplomasi de politik hedeflere ulaşmak için gerektiğinde silah kullanılabileceği ifade edilmektedir (Cable, 1971) ve Türkçe “sopa gösterme” deyimine karşılıklı gelmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye’yi vreleyen bölgede yeni güvenlik meseleleri ortaya çıkarken, tahmin edilmesi zor, çok boyutlu ve çok yönlü risk ve tehditler Türk Donanmasının da çok yönlü ve dinamik bir kriz yönetim aracı haline gelmesini gerektirmiştir. Bu süreç içinde Donanmanın konvansiyonel görevlerinde bir dnm gerçekleşmiş; barışı destekleme harekâtı, organize suç ile mücadele, savaş dışı tahliye harekâtı, afet kurtarma çalışmaları ve terörle mücadele gibi konvansiyonel olmayan görevler üstlenmiştir. Türk donanma gücünün sadece ulusal sınırlar içerisindeki ihtiyaçlara cevap verebilecek düzeyde değil en azından bölgede yaşanabilecek bir afete müdahil olabilecek seviyede tasarlanmasının gerekliliği de açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu bağlamda 1997 Arnavutluk ve 2011 Libya insani yardım operasyonları önemli örneklerdir.

Bir ülkenin donanmasının afet anlarındaki müdahalesinin boyutu o ülke donanmasının imkân ve kabiliyetleri lsnde olacağı şüphesizdir. Bugün ABD donanmasının uluslararası sularda diğer ülkelere kıyasla asimetrik bir şekilde afet olaylarına müdahil olması iki şekilde açıklanabilir (Greenfield ve Ingram, 2011). Birincisi hiç şüphesiz sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin dünyanın dört bir yanında meydana gelebilecek afetlere cevap verebilecek seviyede olmasıdır. ABD donanması bu imkân ve kabiliyeti sayesinde dünyanın birçok yerinde meydana gelebilecek afetlere e zamanlı olarak cevap verebilme yeteneğine sahiptir. Ancak afet bölgelerine yapılan müdahaleler bu imkân ve kabiliyetlerin afetin beraberinde getirdiği bütün sorunlara aynı lde cevap veremediğini de göstermiştir. Bu noktada göze çarpan iki önemli husustan birincisi hastane gemilerinin ve sağlık personelinin yetersiz düzeyde kalmasıdır (Greenfield ve Ingram, 2011). Elbette ki muharebe için hazır tutulan donanmaların hazırlık düzeyleri daha çok gc/askeri aydırıcılık eksenlidir. Ancak gelişmeler göstermiştir ki donanmalara tarihi yeni bir misyon yüklenmiştir ve imkân ve kabiliyetlerini daha hümanist bir çerçevede yeniden revize edilmeleri gerek ulusal gerekse uluslararası bağlamda insanlık adına önemlidir.

ABD donanmasının özellikle New Orleans hrinde hasara neden olmuş 2005 Katrina Kasırgası’na müdahalesi bağlamında, donanmaların afet sonrası müdahale/toparlanmadaki faaliyetlerinin şehirlerdeki afet sonrası müdahale/toparlanma için idealletirilmi afet toparlanma modeli (Haas vd. 1977; Smith ve Petley 2009) ile olan ilişkisi tartışılabilir (ekil 5A) (Kates vd. 2006; Greenfield ve Ingram, 2011). Bu ideal modelde, yeniden yapılanma sürecinin 10 yıla kadar uzayabildiği görülse de az gelimi ülkelerde bu srenin daha da uzayabileceği ifade edilmiştir (Smith ve Petley 2009). İdeal model müdahale, toparlanma ve yeniden yapılanma dönemlerinin belli faaliyetlerle birbirlerinden ayrılmasına rağmen kısmen zamanca rtstklerini ve logaritmik zaman ölçeğinde bu üç dönemin yaklaşık eşit uzunluklarda olduğunu göstermektedir. Ancak, 2005 Katrina Kasırgası’na müdahale için gerçek faaliyetlerden ve bunların gelecek projeksiyonları ile üretilen model (ekil 5B, Kates vd. (2006)) ideal modelle (ekil 5A) karılatırdığında benzerlik ve farklılıklar görülebilir. 2005 Katrina Kasırgası’nda dönemlerin ideal modele göre uzun sürdüğü

göze çarpmaktadır. Ancak logaritmik zaman ölçeğinde 2005 Katrina Kasırgası için bu dönemlerin yaklaşık aynı uzunlukta oldukları da fark edilebilmektedir. 2005 Katrina Kasırgası için New Orleans şehri afet toparlanma modeli (Şekil 5B), Şekil 5C'de verilen ABD donanmasının bu afetteki faaliyet yoğunluğu ile karşılaştırıldığında ABD donanması faaliyetlerinin daha çok müdahale/arama-kurtarma döneminde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. ABD donanması faaliyetlerinde 3 ve 4ncü haftalar arasında oluşan önemli azalımdan sonra tekrar yükseliş ve dolayısıyla ayırt edilebilen 2 faaliyet zirvesi görülmesi ilginçtir. Bu ilginçlik 2005 Katrina Kasırgası ABD donanması faaliyetlerinin, 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi ve 2010 Haiti Depremi'nde tek faaliyet yoğunluk zirvesi görülmesi de dikkate alındığında daha da artmaktadır. Şekil 5B ve 5C karşılaştırıldığında 2005 Katrina Kasırgası'na müdahalede ikinci faaliyet yoğunluk yükselişinin müdahale/arama-kurtarma dönemi ile toparlanma döneminin zamanca örtüştüğü döneme rast geldiği ve faaliyet yoğunluğunun ikinci yükselişinin başlaması ile toparlanma dönemi faaliyetlerinin başlangıcının uyduğu fark edilebilmektedir. Bu durum ABD donanmasının ilk müdahale/arama-kurtarma faaliyetlerinin ardından toparlanma döneminin başlangıç aşamasında da faaliyetlerde bulunduğu ve faaliyetlerinin ikinci zirvesinin böylelikle hasıl olduğu şeklinde yorumlanmıştır. 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi ve 2010 Haiti Depremi'nde 2005 Katrina Kasırgası'nda olduğu gibi iki zirveli bir yoğunluk-zaman dağılımı görülmemesi, 2004 Hint Okyanusu Tsunamisi ve 2010 Haiti Depremi'nde ilk müdahale/arama-kurtarma faaliyetlerinin görece daha uzun sürmesi ve ulusal bir afet olarak 2005 Katrina Kasırgası'nda ABD donanmasının toparlanma sürecinde de görev almasıyla ilişkilendirilmiştir.

Şekil 5. A'da yerleşim alanlarında afet sonrası toparlanma ile ilgili bir model verilmiştir (Haas vd. 1977 ardından). Şekil 5. B'de 2005 Katrina kasırgası sonrası New Orleans'da (ABD) yeniden yapılanmanın silsilesi ve zamanlaması verilmiştir (Kates vd. 2006). Devamlı çizgiler gerçek tecrübeleri yansıtırken kesikli çizgiler 6 haftalık acil dönemi, 45 haftalık toparlanma dönemi ve tarihsel tecrübelerden elde edilmiş 10 kat daha uzun yeniden yapılanma dönemi dikkate alınarak yapılan uzun dönemli projeksiyonları yansıtmaktadır. Afetin ardından ilk bir yıldaki işaretçi örnek hadiseler de yatay eksen zaman eksenini üzerinde oklarla belirtilmiş ve etiketlenmiştir. Şekil 5.C'de ise ABD donanmasının 2005 Katrina kasırgasına müdahalesindeki faaliyetlerinin zaman evrimi verilmiştir (Greenfield ve Ingram, 2011). Zaman eksenini a ve b'de logaritmik, c'de ise doğrusal olarak yapılmıştır.

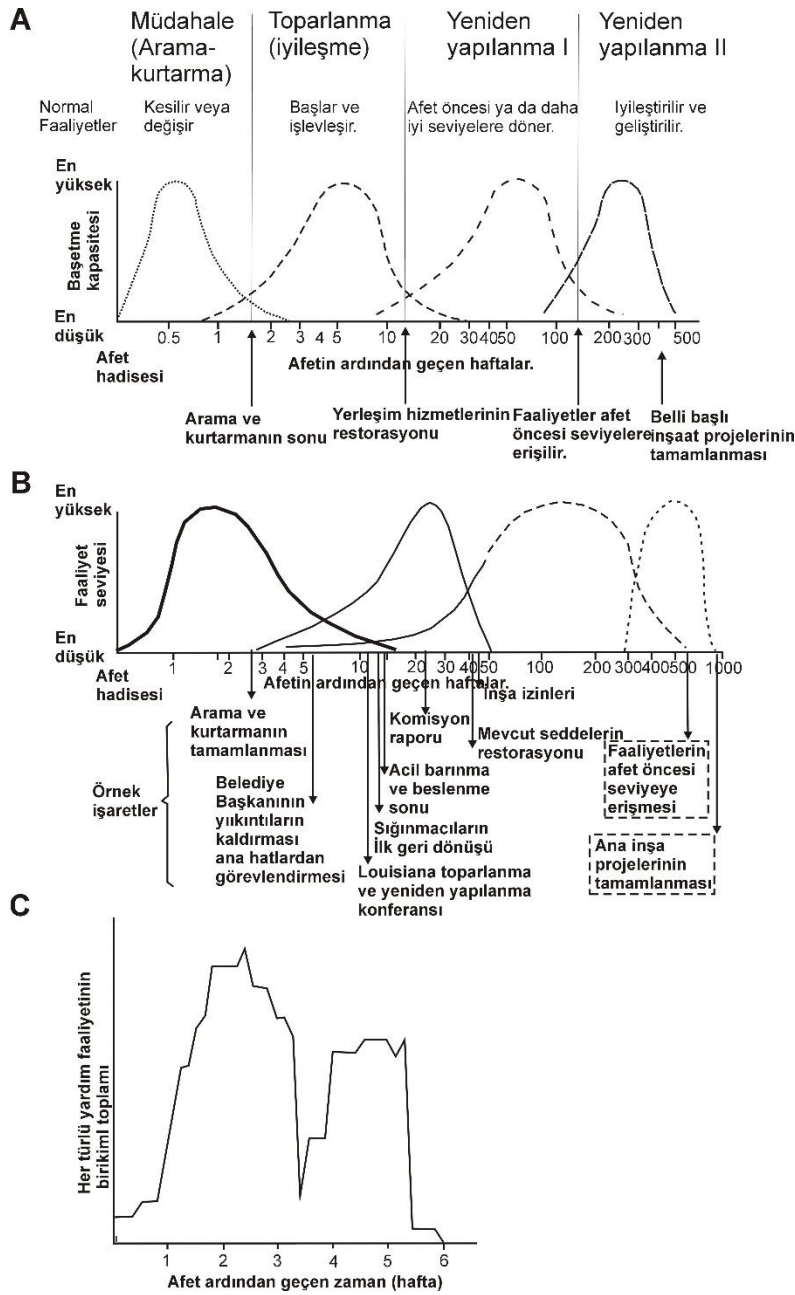
Donanmaların afet anında zayıf kaldıkları diğer bir husus gıda ve yardım malzemelerinin nakliyesinde istenilen ölçüde imkân ve kabiliyete sahip olmamalarıdır. Ancak sivil taşımacılık ile eş güdüm içerisinde çalışılması ve donanmanın bu çerçevede daha çok koordine ve koruma görevi üstlenmesi sorunun çözümüne katkı sunmuştur. ABD donanmasının kontratlı bir şekilde yük gemilerinden yararlanması ya da Türk donanmasının insani yardım gemilerine refakat etmeleri bu gerçekliğin bir tezahürüdür.

Özellikle nakliye helikopterlerine imkân tanıyan gemilerin kriz bölgelerinde müdahalede daha etkili oldukları helikopter kullanma yoğunluğundan anlaşılmaktadır. Bu da deniz havacılık kapasitesinin donanma kapasitesi ile eş zamanlı bir şekilde güçlendirilmesi gerçeğini vurgulamaktadır.

ABD donanmasının dünya genelindeki afetlere en fazla ve hızlı bir şekilde müdahale etmesinin ikinci bir nedeni ise süper bir güç olarak donanmasının dünyanın her yerinde hazır halde tutmasıdır. Özellikle uçak gemileri ve uçak gemilerine bağlı hareket eden donanma bileşenleri ABD donanmasının insani yardım çerçevesinde dünyanın birçok yerinde eş zamanlı olarak hareket etmesine olanak tanımaktadır. ABD harici diğer ülke donanmalarının ise genellikle ülkelerin kendi çıkarlarının ön planda olduğu bölgelere müdahale noktasında hızlı ve etkili müdahale ettikleri görülmektedir. İngiliz, Fransız ya da İspanyol donanmalarının yer yer kendi bölgeleri dışındaki afetlere hızlı bir şekilde ulaşma çabaları bu çerçevede değerlendirilebilir.

Türkiye'nin kendi doğal nüfuz bölgelerine yönelik insani yardım gemilerini organize etmesi ve donanmasının bu gemilere refakati de bu argüman ile açıklanabilir.

Hindistan başta olmak üzere bazı bölgesel güçlerin ABD'den sonra afetlere en fazla müdahil olan donanmalar olduğu görülmektedir. Bu gerçeklik sadece ülkelerin değil bölgelerin donanma varlıklarının da muhtemel bir felaket anında ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Global Firepower (URL 4) tarafından her yıl güncellenen ülkelerin silahlı güç kapasitelerine ilişkin veriler Hindistan (47 gemi), Japonya (47 gemi), Güney Kore (39 gemi), Endonezya (32 gemi) ve Tayvan (29 gemi) bölgesinde önde gelen ülkeler olduğu ve uzak doğunun muhtemel bir kriz veya afet anında ortaya koyabileceği donanma kabiliyetinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2004 yılındaki Hint Okyanusu Tsunamisi bölgedeki donanmaların imkan ve kabiliyetinin yüksek olmasının önemini açık bir şekilde gözler önüne sermiştir (Upadhyaya, 2018).

Şekil 5. Doğa Kaynaklı Afetlere Müdahale Planları

Türk Donanmasının güçlendirilme çabalarını caydırıcılığının artırılmasının yanı sıra kriz anlarındaki reaksiyon kapasitesinin de güçlendirilmesi olarak yorumlanabilir (DZKK, 2015). Türk dış politikasında değişim ve içinde bulunduğu bölgeler dışında bir kısım politik amaçlar gütmesi donanma imkân ve kabiliyetlerinde de değişikliklere yol açmıştır. Uçak gemisine sahip olma isteği ve yerel imkânlarla donanmasını güçlendirmeye çalışma çabası bu politik paradigmanın bir sonucudur. Hem atış gücü yüksek hem modern sistemlerle donatılmış gemilerin inşası hem de sayı ve tonaj olarak gemi varlığının güçlendirmeye çalışması Türkiye'ye askeri caydırıcılığının yanı sıra tabii afetler gibi kriz anlarında sadece ülke sınırları ve içerisinde bulunduğu bölgede değil uluslararası sularda da hareket kabiliyeti vermektedir.

Özellikle 1990 yılı sonrasında Türk Donanması'nın artan imkân ve kabiliyetleri kendi bölgesindeki muhtemel felaketler başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde vuku bulabilecek afetlere müdahil olabilecek düzeye gelmişlerdir (Güvenç ve Egeli 2016). Yeni büyük helikopter platformu taşıyan, hızlı seyir süratli yeni tank çıkarma gemileri (TCG Osman Gazi, TCG Bayraktar, TCG Sancaktar gibi), uzaktan komutalı denizaltı araştırma araçlarına ve modern su altı tarama sonarlarına sahip yeni tip mayın gemileri (Engin ve Aydın sınıfı), Modern kurtarma ve yedekleme gemileri (TCG Akın ve TCG Işın) gibi, tümü orta sınıf helikopter taşıma yetenekli harp filosu platformları (firkateyn ve korvetler), orta sınıf helikopterler (Seahawk helikopterleri) ve sivil kullanımdan askeri kullanıma geçen TCG İskenderun feribotu ile sahip olunan insan ve araç taşıma kapasitesi artan imkan ve kabiliyetler örneklendirilebilir. 2000li yıllarda hizmete giren 4 korvet büyüklüğünde ve helikopter taşıma kabiliyetine sahip gemi (TCSG Umut, TCSG Dost, TCSG Güven ve TCSG Yaşam) ile Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı açık denizde devriye ve müdahale yeteneğine sahip olmuştur. Böylelikle özellikle açık denizde icra edilecek organize suç ile mücadele, savaş dışı tahliye harekâtı, afet kurtarma çalışmaları ve terörle mücadele gibi görevlerde eskiden olduğu gibi harp filosunun kullanılma zorunluluğu ortadan kalkmış ya da çok azalmıştır. Yakın gelecekte hizmete girmesi düşünülen amfibi hücum gemisi TCG Anadolu'nun Türk Donanması'nın bu bağlamdaki imkân ve kabiliyetlerini çokça arttıracığı yalın bir gerçektir (Özgen, 2018).

Bu süreç içinde Donanmanın konvansiyonel görevlerinde bir dönüşüm gerçekleşmiş; barışı destekleme harekâtı, organize suç ile mücadele, savaş dışı tahliye harekâtı, afet kurtarma çalışmaları ve terörle mücadele gibi konvansiyonel olmayan görevler üstlenmiştir. Türk donanma gücünün sadece ulusal sınırlar içerisindeki ihtiyaçlara cevap verebilecek düzeyde değil en azından bölgede yaşanabilecek bir afete müdahil olabilecek seviyede tasarlanmasının gerekliliği de açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu bağlamda 1997 Arnavutluk ve 2011 Libya insani yardım operasyonları önemli örneklerdir. Türkiye'nin de yardım faaliyetlerinin diğer ülke örneklerinde olduğu gibi daha çok kendi politik nüfus bölgelerine yoğunlaşması imkân ve kabiliyetlerini efektif bir şekilde kullanma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

*Bu makale 15.01.2021 tarihli "Dünyada Donanma Unsurlarının Afetlere Müdahalede Kullanımı" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

Apte, A. (2009), Humanitarian logistics: A new field of research and action. Information and Operations Management, 3(1),1-100. <http://dx.doi.org/10.1561/0200000014>

Barry, J., Jefferys, A. (2002). A bridge too far: Aid agencies and the military in humanitarian response, (HPN paper No. 37), London: Overseas Development Institute.

Beresford, A., Pettit, S. (2012), Humanitarian aid logistics: The wenchuan and Haiti earthquakes compared, G. Kovács and K.M. Spens in, relief supply chain for disasters: Humanitarian aid and emergency logistics (pp.45-67), Hershey: Business Science Reference.

Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., Wisner, B. (2003). At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters, Wiltshire: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203714775>

Bugnion, F. (2013), Birth of an idea: The founding of the international committee of the red cross and of the international red cross and red crescent movement: From solferino to the original geneva convention (1859-1864). International Review of the Red Cross 94 (2013), 1299-1338. <https://doi.org/10.1017/S1816383113000088>

Cable, J. (1971), Gunboat diplomacy: Political applications of limited naval force, Chatto and Windus for the Institute for Strategic Studies.

Canyon, D., Ryan, B., Burkle, F. (2017), Military provision of humanitarian assistance and disaster relief in non-conflict crises. Journal of Homeland Security and Emergency Management, (2017), 1-5.

Carter, W.N. (1999), Disaster management: A disaster management handbook. Manila: Asian Development Bank.

Davey, E., Borton, J., Foley, M. (2013), A history of the humanitarian system, western origins and foundations. HPG Working Paper. London: Overseas Development Institute

Erbaş, F. (2016). 19. yzyıl Doğu Akdeniz donanma mcadelesinde ne ıkan devletler ve faktrler. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (8), 133-158. <https://doi.org/10.16947/fsmia.281692>

Etkin, D., Mcbey, K., Trollope, C. (2011), The military and disaster management: A Canadian perspective on the issue, New York: Springer.

Forster, L. (2015), The soft power currencies of us navy hospital ship missions, International studies perspectives, 16(4), 367-387. <https://doi.org/10.1111/insp.12057>

George, A. (2003), The Babylonian Gilgameshepic: Introduction, critical edition and cuneiformtexts, New York: Oxford University Press: 506, 875-876.

Greenfield, C.M., Ingram, C.A. (2011), An analysis of U.S. Navy humanitarian assistance and disaster relief operations, CA: Naval Postgraduate School.

Gven, S., Egili, S. (2016), Changing naval balances in the eastern mediterranean: Implications for Turkey, Turkish Policy Quarterly 15(1), 93-105.

Haas, J.E., Kates, R.W. Bowden, M.J. (1977), Reconstruction following disaster. Cambridge: MIT Press.

Inter Agency Standing Committee (IASC). (2004), Civil-military relationship in complex emergencies, an IASC reference paper.

Inter Agency Standing Committee (IASC). (2008). Civil-military guidelines & referencefor complex emergencies.

Joint Doctrine Publication (2022), UK terminology supplement to NATO term (Edition A), UK: ministry of defence

Kadıoğlu, M. (2008), Modern, btnleşik afet ynetiminin temel ilkeleri. M.Kadıoğlu ve E. zdamar (Der.), Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri (ss. 1-34). Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.

Lawlor, A., Kraus, A., Kwast, H. (2008), Navy-NGO coordination for health-related HCA missions: a suggested planning framework, Arlington, VA: CNA Corporation.

Lee, H. W., Zbinden, M. (2003), Marrying logistics and technology for effective relief, *Forced Migration Review*, 18(3), 34-35.

Long, D. (1997), Logistics for disaster relief: Engineering on the run, *IIE Solutions*, 29 (6), 26-29.

Merçil, E. (2009). Selçuklular döneminde Türk denizcilik faaliyetleri. içinde: Türk denizcilik tarihi, 1. cilt. Deniz Yayınevi Müdürlüğü, İstanbul, 21-31.

MCDA Guidelines (2003), Guidelines on the use of military and civil defence assets to support united nations humanitarian activities in complex emergencies, Oslo: United Nations

Natarajarathinam, M., Capar, I., Narayanan, A. (2009), Managing supply chains in times of crisis: a review of literature and insights, *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 39 (7), 535-573. <https://doi.org/10.1108/09600030910996251>

OCHA (2007). Oslo guidelines: Guidelines on the use of foreign military and civil defence assets in disaster relief. Oslo: United Nations

Oloruntoba, R., Gray, R. (2006), Humanitarian aid: an agile supply chain?, *Supply Chain Management*, 11(2), 115-20. <https://doi.org/10.1108/13598540610652492>

Özerdem, S. (2006). The mountain tsunami: afterthoughts on the Kashmir earthquake. *Third World Quarterly*, 27(3), 397-419.

Özgen, C. (2018). Türk Deniz Kuvvetleri açısından uçak gemisi tedarikinin incelenmesi, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 17(2), 2148-1776. <https://doi.org/10.17134/khosbd.477230>

Pettit, S.J., Beresford, A.K.C. (2005). Emergency relief logistics: an evaluation of military, non-military and composite response models, *International Journal of Logistics: Research and Applications*, 8(4), 313-331. <https://doi.org/10.1080/13675560500407325>

Phillips, B.D (2005), Disaster as a discipline: The status of emergency management education in the US. *International Journal of Mass-Emergencies and Disasters*, 23(1), 111-140.

Quarantelli, E.L. (1998), *What is a disaster?: a dozen perspectives on the question*, London: Routledge.

Seybolt, T.B. (2007), *Humanitarian military intervention: the conditions for success and failure*. Stockholm: SIPRI.

Smith, K., Petley, D.N. (2009), *Environmental hazards: Assessing risk and reducing disasters*, 5th edition London-New York: Routledge.

Tatham, P., Kovacs, G. (2009), Humanitarian logistics performance in the light of gender, *International Journal of Productivity and Performance Management*, 58(2), 1-14. <https://doi.org/10.1108/17410400910928752>

Tomasini, R., Van Wassenhove, L. (2009), *Humanitarian logistics*. New York: Palgrave Macmillan.

Upadhyaya, S. (2018), *Maritime Security Cooperation in the Indian Ocean Region: Assessment of India's Maritime Strategy to be the Regional "Net Security Provider"*, Australia: University of Wollongong

Van Wassenhove, L.(2006), Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear'. *Journal of the Operational Research Society*, 57(5), 475-489. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jors.2602125>

Vego, M.N. (2008), On naval power, *JFQ*, 50(3), 8-18.

URL 1, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/operasyon-tamam-5393774> (Son Erişim: 14.03.2021).

URL 2, <https://www.sabah.com.tr/amerika/2020/03/26/son-dakika-trump-abd-donanmasina-ait-hastane-gemisi-corona-virus-icin-pazartesi-new-yorkta-olacak> (Son Erişim: 14.04.2021)

URL 3, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2006/03/01/nato-s-growing-humanitarian-role/index.html> (Son Erişim: 14.03.2021).

URL 4, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing> (Son Erişim: 01.02.2020).